

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΕΙΣΗΓΗΤΗ 7ο ΜΑΘΗΜΑ
ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΣΔΔΑ / ΤΜΗΜΑ ΟΕΥ / ΕΚΠ. ΣΕΙΡΑ ΚΣΤ'
Δρ Σαράντης Κουγιού

09/06/2020

Θεματικές Ενότητες 7ης εισήγησης

1. Η Ελλάδα στην ΕΕ
 - Η ΕΕ και ο εξευρωπαϊσμός των γειτονικών κρατών της Ελλάδας
 - Ο Εξευρωπαϊσμός της εξωτερικής πολιτικής
 - ΚΕΠΠΑΑ
2. Σχέσεις Ελλάδας-ΗΠΑ
 - ΗΠΑ, Ελλάδα, Ομογένεια
 - Η εξωτερική πολιτική των μικρών κρατών στις σχέσεις με μεγάλες δυνάμεις

Η Ελλάδα στην ΕΕ (επιλεγμένα θέματα)

Η ΕΕ και ο εξευρωπαϊσμός των γειτονικών κρατών της Ελλάδας

Ο Εξευρωπαϊσμός της εξωτερικής πολιτικής

ΚΕΠΠΑΑ

Ιστορικό ένταξης της Ελλάδας στις ΕΚ

- Υποβολή της αίτησης για σύνδεση με τη νεοπαγή Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ), τον Ιούνιο του 1959.
- Υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης Ελλάδας – ΕΟΚ, τον Ιούνιο του 1961, η πρώτη Συμφωνία Σύνδεσης που σύναψε η ΕΟΚ.
- Η Συμφωνία αυτή, η οποία ουσιαστικά αποτελούσε το πρώτο βήμα στην πορεία της Ελλάδας για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, «πάγωσε» με την επιβολή της στρατιωτικής δικτατορίας στην Ελλάδα (Απρίλιος 1967) και ενεργοποιήθηκε εκ νέου μετά την αποκατάσταση της δημοκρατίας (Ιούλιος 1974).
- Η αίτηση για πλήρη ένταξη υποβλήθηκε στις 12 Ιουνίου 1975, με επιστολή του τότε πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή στον πρόεδρο του Συμβουλίου Υπουργών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Υπουργό Εξωτερικών της Ιρλανδίας, G. Fitzgerald.
- Τον Ιούλιο 1976 άρχισαν οι διαπραγματεύσεις για την ένταξη.
- Τον Μάιο 1979 υπεγράφη στην Αθήνα (Ζάππειο Μέγαρο), η Πράξη Προσχώρησης.
- Η Βουλή των Ελλήνων κύρωσε την Πράξη Προσχώρησης της Ελλάδας στις Ευρωπαϊκές Κοινότητες στις 28 Ιουνίου 1979.
- Η πλήρης ένταξη έλαβε χώρα δύο χρόνια αργότερα, την 1η Ιανουαρίου 1981.
- Η Ελλάδα έγινε το δέκατο κ-μ.

Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση

- Η λογική της διαφοράς: Ύπαρξη ξεχωριστών εθνικών κρατών με ιδιόμορφα και ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, αποτέλεσμα ιστορικής διαδικασίας διαμόρφωσης, με διαφορετικές αξίες και συμφέροντα.
- Η λογική της ολοκλήρωσης: Μετριασμός ή εξάλειψη της ετερότητας των κρατών (Ήφαιστος 1999). «Εθελούσια δημιουργία μεγαλύτερων πολιτικών μονάδων που απέχουν από τη χρήση βίας στις μεταξύ τους σχέσεις» (Haas 1970)
- **Περιφερειακή ολοκλήρωση** είναι η διαδικασία θέσπισης δομών και κανόνων συνεργασίας ανάμεσα στα έθνη-κράτη μιας συγκεκριμένης γεωγραφικής περιφέρειας.
- Τα κράτη-μέλη εκχωρούν μέρος της κυριαρχίας τους σε διεθνείς/υπερεθνικούς θεσμούς και άρα μεταφέρεται εξουσία από τις εθνικές κυβερνήσεις.
- Η μείωση της εθνικής κυριαρχίας αντισταθμίζεται με το δικαίωμα ψήφου και λόγου στους νέους θεσμούς που έχουν δημιουργηθεί και είναι επιφορτισμένοι με τη λήψη αποφάσεων και την εκτέλεση συγκεκριμένων πολιτικών στα πεδία εκείνα που έχει θεσμοθετηθεί η περιφερειακή συνεργασία.
- Επικουρικότητα & αναλογικότητα στην ΕΕ.

Ο συμβιβασμός του Λουξεμβούργου (1965)

- Την 1η Ιουλίου 1965 η γαλλική κυβέρνηση ανακάλεσε τον μόνιμο αντιπρόσωπό της στην ΕΟΚ και αρνήθηκε να συμμετάσχει στα Συμβούλια Υπουργών της Κοινότητας. Αγνόησε ακόμη και τις διαβουλεύσεις για τον κοινοτικό προϋπολογισμό του 1966. Το μποϊκοτάρισμα των κοινοτικών διαδικασιών κράτησε έξι μήνες και συγκλόνισε την ΕΟΚ, γενόμενο γνωστό ως «η κρίση της άδειας καρέκλας».
- Ο «συμβιβασμός του Λουξεμβούργου» (29.1.1966) ήταν στην πράξη μια συμφωνία κυρίων που όριζε ότι όταν μια χώρα θεωρούσε πως τα ζωτικά εθνικά της συμφέροντα επηρεάζονταν αρνητικά, οι διαπραγματεύσεις έπρεπε να συνεχιστούν έως την επίτευξη ομοφωνίας.
- Ανισότητες ισχύος και ανάπτυξης → Ευρώπη πολλών ταχυτήτων και στενότερων συνεργασιών, διαρθρωμένων συνεργασιών, βλ. PESCO.

Διακυβερνητική διάσταση

- Η νομική και η ουσιαστική ισότητα των κρατών-μελών στην ΕΕ διασφαλίζεται με την αρχή της ομοφωνίας στη λήψη αποφάσεων.
- Όμως μετά την μεγάλη διεύρυνση του 2004, έμφαση στην κοινοτική μέθοδο: νομοθετική πρωτοβουλία από Επιτροπή, Συμβούλιο και ΕΚ συν-νομοθέτες, το ΔΕΕ επιβλέπει ομοιόμορφη εφαρμογή ενωσιακού δικαίου.
- Η σταθμισμένη ψήφος και η λήψη αποφάσεων με απλή ή ενισχυμένη πλειοψηφία δημιουργεί το «ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟ ΕΛΛΕΙΜΜΑ».
- Το δημοκρατικό έλλειμμα είναι επίσης ένας όρος που χρησιμοποιείται από τα άτομα που ισχυρίζονται ότι τα θεσμικά όργανα της ΕΕ και οι διαδικασίες λήψης αποφάσεων τους στερούνται δημοκρατικής νομιμότητας και ότι φαίνονται απρόσιτα στον απλό πολίτη, εξαιτίας της περιπλοκότητάς τους.
- Η δημοκρατική νομιμοποίηση αποτελούσε λεπτό ζήτημα σε κάθε στάδιο της διαδικασίας της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.
- Αντιμετώπιστηκε στις διακυβερνητικές διασκέψεις που οδήγησαν στην υπογραφή των Συνθηκών του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, ενισχύοντας τις αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ) και διευρύνοντας τους τομείς στους οποίους διέθετε εξουσίες λήψης αποφάσεων από κοινού με το Συμβούλιο (συνήθη νομοθετική διαδικασία).
- Η συνθήκη της Λισαβόνας ενίσχυσε τις δημοσιονομικές, νομοθετικές και εποπτικές εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου. Το ΕΚ απέκτησε σημαντική επιρροή στον διορισμό της Επιτροπής και του προέδρου της.
- Επιπλέον, δημιουργήθηκε η πρωτοβουλία των Ευρωπαίων πολιτών και αναγνωρίστηκε η σημασία του διαλόγου μεταξύ της κοινωνίας των πολιτών και των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων.

Η υπερεθνική & ομοσπονδιακή διάσταση

- Λειτουργισμός: Κοινά συμφέροντα → Διεθνικά όργανα λειτουργούν καλύτερα → Ενοποίηση ανά λειτουργία
- Νεολειτουργισμός: Ενοποίηση από το οικονομικό στο πολιτικό επίπεδο (spillover effect) → περιφερειακή διάσταση → μεταφορά πίστης ατόμων από κρατικούς σε διεθνείς θεσμούς (πως;)
- Ενοποίηση με Σύνταγμα → ομοσπονδία.
- Η δημιουργία ενός τύπου κρατικής θεσμικής δομής σε ευρωπαϊκό επίπεδο αγνοεί την μακρά παράδοση του έθνους κράτους στην Ευρώπη και δημιουργεί πρόβλημα δημοκρατικής νομιμοποίησης.
- Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Ευρώπης θα είναι ένα μεγαλύτερο κράτος; Με τα ίδια προβλήματα των κ-μ;
- Τι θα αντικαταστήσει ή τι θα συμπληρώσει το έθνος-κράτος;
- ΣΥΖΗΤΗΣΗ: Ποια είναι η ελληνική θέση για την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και γιατί;

Ο εξευρωπαϊσμός στην Ευρωπαϊκή περιφέρεια

- Χαρακτηριστικά Ευρωπαϊκής περιφέρειας/Νότου:
 - Οικονομική ανισότητα Νότιας Ευρώπης σε σχέση με Βόρεια.
 - Ιστορικά διακριτή οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη.
 - Καθυστερημένη εκβιομηχάνιση και μεγαλύτερη σημασία πρωτογενή και τριτογενή τομέα.
 - Εξάρτηση από ευρωπαϊκή χρηματοδότηση.
 - Δομική ισχύ Γερμανίας στη δόμηση ατζέντας ΕΕ.
 - Μειωμένη διαπραγματευτική ισχύ κ-μ του νότου.
- Ο εξευρωπαϊσμός σημαίνει συνήθως προσαρμογή στις δυτικοευρωπαϊκές νόρμες και πρακτικές, στην Νότια Ευρώπη ταυτίζονταν κατά τον 19-20 αι. με τον «εκσυγχρονισμό», αντιδιαστέλλονταν με την παραδοσιακή εθνική ταυτότητα, ιδιαίτερα στα Βαλκάνια.
- 3 διαστάσεις εξευρωπαϊσμού:
 - Αύξηση θεσμοποίησης σε ευρωπαϊκό επίπεδο, βλ. ΚΕΠΠΑ
 - Προσαρμογή των κ-μ θεσμικά και με ενσωμάτωση νορμών, κανόνων, ταυτοτήτων και συμφερόντων των δρώντων, λόγων υποχρεώσεων σε επίπεδο ΕΕ.
 - Η προσαρμογή αυτή είναι εμφανής και σε μη κ-μ, στα συνδεδεμένα κράτη.

Μία βασική επίπτωση του εξευρωπαϊσμού

- Επίπτωση στις δομές διακυβέρνησης των κρατών.
- Ενίσχυση κυβερνήσεων (της εκτελεστικής εξουσίας στο εσωτερικό των κρατών).
- Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αναδιανέμει πολιτικούς πόρους υπέρ της κυβέρνησης:
 - Πρωτοβουλία να προσδιορίζει την ατζέντα.
 - Αλλάζει τις διαδικασίες διαλόγου και λήψης αποφάσεων (αλλάζει θεσμούς).
 - Αυξάνονται οι ασυμμετρίες στην πληροφόρηση υπέρ της κυβέρνησης.
 - Ενισχύει την ιδεολογική νομιμοποίηση για νέες δημόσιες πολιτικές.
 - Η ολοκλήρωση αποτελεί επιδίωξη των κυβερνήσεων για να κερδίσουν πολιτική ισχύ στο εσωτερικό των κ-μ και αυτό επιτείνει και το δημοκρατικό έλλειμμα.

• (Moravcsik 1994)

Εξευρωπαϊσμός εξωτερικής πολιτικής

- 1η διάσταση: Η επίδραση που ασκεί η ΕΕ στα κ-μ, αξίες, αρχές, διαδικασίες, εναρμόνιση και μεταμόρφωση, ακόμα και πριν την πλήρη ένταξη ως κ-μ.
 - 2η διάσταση: Η επίδραση της εθνικής πολιτικής στην ανάπτυξη της ευρωπαϊκής εξωτερικής πολιτικής. Η ΚΕΠΠΑ δεν είναι μόνο ένα φόρουμ διαβούλευσης, αλλά διαμορφώνονται κοινά συμφέροντα και τελικά μία κοινή ταυτότητα (?!).
 - 3η διάσταση: Αφορά στο αποτέλεσμα και όχι στη διαδικασία της αμφίδρομης αλληλεπίδρασης. Η εξωτερική πολιτική κάθε κ-μ διαμορφώνεται μέσα από τις ευρωπαϊκές διαδικασίες. Εσωτερίκευση ιδιότητας κ-μ και εξωτερίκευση προτιμήσεων για ενσωμάτωση στο ευρωπαϊκό επίπεδο.
- Η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας είναι πιο συναινετική-λιγότερο συγκρουσιακή- και ακολουθεί τις πολυμερείς πρωτοβουλίες της ΕΕ.
 - ΌΜΩΣ μόνο μερικώς έχει εξευρωπαϊστεί στην 1η διάσταση (Tsardanidis & Stavridis 2005). ΑΛΛΑ: έχει επηρεάσει την ΚΕΠΠΑ και η ΕΛΛΑΔΑ;

ΚΕΠΠΑ(Α)

Η συνολική στρατηγική της ΕΕ (EU Global Strategy, 2016) προσδιορίζει πέντε προτεραιότητες για την εξωτερική πολιτική της ΕΕ:

- η ασφάλεια της Ένωσης ·
 - ανθεκτικότητα κρατών και κοινωνιών πέρα από τα ανατολικά και νότια σύνορά της ΕΕ·
 - ολοκληρωμένη προσέγγιση έναντι των συγκρούσεων·
 - περιφερειακές δομές συνεργασίας·
 - παγκόσμια διακυβέρνηση για τον 21ο αιώνα.
- Συντονισμένη ετήσια επανεξέταση στον τομέα της άμυνας (CARD) για στρατ. ικανότητες.
 - Βελτίωση των δυνατοτήτων ταχείας αντίδρασης της ΕΕ (μεταξύ άλλων με τη χρήση μάχιμων μονάδων κ-μ της ΕΕ).
 - Νέα ενιαία μόνιμη διαρθρωμένη συνεργασία (PESCO) για τα κράτη μέλη που επιθυμούν να αναλάβουν μεγαλύτερες δεσμεύσεις στον τομέα της άμυνας (2018), το Συμβούλιο ενέκρινε χάρτη πορείας για την εφαρμογή της PESCO, 34 έργα αναπτύσσονται στο πλαίσιο της PESCO με τη συμμετοχή 25 κρατών μελών.
 - Ευρωπαϊκό πρόγραμμα βιομηχανικής ανάπτυξης στον τομέα της άμυνας (EDIDP) (2018).
 - Κοινό σχέδιο δράσης Επιτροπής & ΕΥΕΔ για τη διευκόλυνση της εφαρμογής του συμφώνου μη στρατιωτικής ΚΠΑΑ / Civilian CSDP Compact / CCC (2019).
 - Το Συμβούλιο συνέστησε την πλήρη εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Ταμείου Άμυνας (ΕΤΑ), το οποίο θα ενισχύσει την αμυντική βιομηχανία και τεχνολογία της ΕΕ (2019).

Σχέσεις Ελλάδα – ΗΠΑ

ΗΠΑ, Ελλάδα, Ομογένεια

Στρατηγική συνεργασία Ελλάδας - ΗΠΑ

- Οι δύο χώρες είναι σύμμαχοι και εταίροι από την εποχή του δόγματος Τρούμαν (12.3.1947): Οικονομική και στρατιωτική στήριξη Ελλάδας και Τουρκίας για να μην περάσουν στη σοβιετική σφαίρα επιρροής.
- Η αμερικάνικη πολιτική ανάσχεσης της ΕΣΣΔ βασίστηκε στο «μακρύ τηλεγράφημα» του Κέναν (22.1.1946) και στο ανώνυμο άρθρο του “the sources of soviet conduct” by “X” (7.1947).
- Σχέδιο Μάρσαλ (1948) Ευρωπαϊκό σχέδιο ανοικοδόμησης. Ελλάδα πήρε \$366 εκατ. από \$12 δισ. το 1948 (\$128 δισ. σε τιμές 2020).
- Διαχρονική γεωπολιτική αξία της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ.
- Η σημασία της επικαιροποιημένης Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας (MDCA) (2020): Σούδα, Λάρισα, Στεφανοβίκι, Αλεξ/λη.
- ΣΥΖΗΤΗΣΗ: Ποια η επίδραση των ΗΠΑ επί Προεδρίας Τραμπ στους περιφερειακούς συσχετισμούς ισχύος στην περιφέρεια της Ελλάδας; Ποιες οι συνέπειες για την ελληνική εξωτερική πολιτική;

ΗΠΑ, ΝΑΤΟ και γειτονικά κράτη

- ΗΠΑ & Βόρεια Μακεδονία
- ΗΠΑ & Αλβανία
- ΗΠΑ & Τουρκία
- ΗΠΑ & Ελλάδα
- Συγκρίσεις

Ελληνική Διασπορά

- Βασικά θέματα: Κυπριακό, ονομασία Σκοπίων, ελληνοτουρκικά.
- Ιστορική και σύγχρονη Δ. (μετανάστευση).
- Ομογένεια. Διασπορά. Απόδημος ελληνισμός.
- Εθνικό κέντρο (Αρμενία, Ελλάδα, Ισραήλ, Ινδία, Κίνα) συνδέει τη Διασπορά με την εθνική αναπτυξιακή στρατηγική (εμπόριο, επενδύσεις, γνώση) και αποτελεί μέσο της εξωτερικής πολιτικής τους.
- Εθνοτική/εθνική ταυτότητα της Διασποράς: πριν και μετά το ελληνικό κράτος.
- Μεγάλο και μικρό πλάτος περιεχομένου της έννοιας Διασποράς.
 - Μεγάλο πλάτος: ιστορική ίδρυση κοινότητας με δεσμούς με μητρόπολη, ενεργή υποστήριξη εξωτερικής πολιτικής, ανοικτό το ενδεχόμενο επαναπατρισμού.
 - Μικρό πλάτος, πιο λειτουργική έννοια: πρόκειται για άτομα ελληνικής εθνότητας/εθνικότητας που διαμένουν μόνιμα στο εξωτερικό και έχουν ισχυρούς υλικούς ή συναισθηματικούς δεσμούς με την Πατρίδα.
- Πολιτιστικό έθνος (προέλευση) > εδαφικό πολιτικό έθνος (εγκατάσταση).

Χαρακτηριστικά της Διασποράς

- Εθνικότητα: Έννοια δυναμική και πολυδιάστατη, αλλά με διαχρονικά σταθερά χαρακτηριστικά.
- Ενεργό τμήμα Διασποράς: Υψηλός βαθμός ελληνικότητας, οργανωμένο σε συλλόγους κτλ.
- Παθητικό τμήμα Δ.: μεσαίου βαθμού ελληνικότητα, ενεργοποιούνται σχετικά εύκολα με παρακίνηση του ενεργού τμήματος για υποθέσεις της Δ.
- Εν υπνώσει τμήμα Δ.: το μεγαλύτερο μέρος της Δ. με χαμηλό βαθμό ελληνικότητας, ενεργοποιείται σχετικά σπάνια για συγκεκριμένα θέματα, ειδικά αυτά που θέτουν σε κίνδυνο το εθνικό κέντρο.
- Βαθμός ελληνικότητας ανάλογος με βαθμό κινητοποίησης της Δ.
- Η ελληνικότητα μπορεί να ενισχυθεί από το εθνικό κέντρο.
- Κοινωνικό κεφάλαιο, παράγεται με θετικά/αρνητικά κίνητρα για επενδύσεις:
 - Άτομα επενδύουν σε σχέσεις με άλλους και συμμετοχή σε θεσμούς για υλικά και άυλα αγαθά.
 - Ομάδες θεσμικό πλαίσιο-οργάνωση, αξιακό σύστημα-εμπιστοσύνη-αλληλεγγύη.

Σχέση Διασποράς και εθνικού κέντρου

- Ηγεμονική σταθερότητα: σταθερότητα-αποτελεσματικότητα, αποφάσεις μονομερώς (πατερναλιστικές) ή πολυμερώς. Κάθετη επικοινωνία και ιεραρχία με το εθνικό κέντρο στην κορυφή.
- Σύστημα δικτυωτού έθνους: οι διάφορες κοινότητες της Δ. επικοινωνούν και οριζόντια μεταξύ τους, σε ισότητα με το εθνικό κέντρο. Δημιουργείται αποσταθεροποίηση του Έθνους και δυσκολία στην επίτευξη στόχων.
- Μικτά συστήματα.
- Το μεγαλύτερο οργανωτικό πρόβλημα του ελληνικού λόμπι στις ΗΠΑ είναι η πολυδιάσπαση και η πολυφωνία που αποδυναμώνουν τις πρωτοβουλίες της Ομογένειας.
- Συμβούλιο Αποδήμου Ελληνισμού / ΣΑΕ (?)
- Άλλα δίκτυα ομογενών κοινοβουλευτικών, αιρετών τοπικής αυτοδιοίκησης.

Παράγοντες επιρροής ελληνικής Δ.

- Εκλογική δύναμη: Συνολικά η Δ. υπολογίζεται σε 3-4 εκατ. Max 4,5 εκατ. το 1/3 «παραμένει Έλληνες». Χαμηλό ποσοστό % πληθυσμού, στις ΗΠΑ 0,5% του εκλογικού σώματος (2004) & με διασπορά στις χώρες εγκατάστασης.
- Οικονομική επιφάνεια ομογενών και οικονομική ισχύς Ομογένειας: «προλετάρια» Δ. στην Ευρώπη , «κινητοποιημένη» Δ. υπερπόντια.
- Συμβατοί στόχοι εξωτερικής πολιτικής με το κράτος εγκατάστασης.
- «Εθνικά θέματα» και Ομογένεια/διασπορά.

• Κόντης 2004

Μικρά κράτη και μεγάλες δυνάμεις: Ελλάδα-ΗΠΑ

- «Απορρέουσα ισχύς» από τη σχέση με μία μεγάλη δύναμη. Όχι μόνο σύμπλευση, αλλά και κοινοί στόχοι που εξυπηρετούν το μικρό κράτος. Ειδική σχέση ΗΠΑ με UK, Ισραήλ.
- Σε πλουραλιστικά κράτη όπως οι ΗΠΑ, τα μικρά κράτη μπορούν να κάνουν legislative lobbying.
- Το μικρό κράτος μπορεί να απειλεί ότι θα σταματήσει τη σύμπλευση για να πάρει ανταλλάγματα: στρατιωτική ή και οικονομική βοήθεια, πολιτική υποστήριξη έναντι αντιπάλων.
- «Συλλογική ισχύς» μέσα από τη συμμετοχή σε Δ.Ο. και τη δημιουργία συνασπισμών κρατών.
- «Ισχύ από κάποιο χαρακτηριστικό»: γεωγραφική θέση, στρατιωτική ισχύ, κατοχή πόρου ή πρώτης ύλης, δεσπόζουσα θέση σε ένα Δ.Ο. Κτίσιμο διασυνδέσεων θεμάτων και επέκταση ισχύος από ένα πεδίο σε περισσότερα.
- Μία σχέση 2 κρατών πάντα διαμορφώνεται όχι μόνο από τη μεγάλη δύναμη, αλλά και από το μικρό κράτος.
- ΣΥΖΗΤΗΣΗ: Πόσα από τα παραπάνω έχει επιτύχει η Ελλάδα; Και πόσα η Τουρκία;

Σας ευχαριστώ για την προσοχή σας

Δρ Σαράντης Κουγιού

Sarantis Kougiou

szkougiou [at] gmail.com